

české země (Praha): pozdní romantismus a první generace české moderny

11. hodina

• ~~řekl, že byl první, kdo v českých zemích už neměl žádnou tvůrčí osobnost~~

srovnatelnou se Smetanou nebo Dvořákem - významní zvl. jejich žáci, a to jak žáci soukromí, tak ti na konzervatoři (v případě Dvořáka) a dále absolventi pražské varhanické školy

- lehká a populární hudba - důležitá role pro šíření českého národního povědomí mezi prostý lid
- další rozvoj českých hudebních spolků a institucí v Praze (Česká filharmonie, České kvarteto, Česká akademie věd, koncertní síně...)

Smetanovi předchůdci a následovníci v operní tvorbě

- po Smetanově návratu ze Švédska (1861) se na české operní scéně prosazovali zvl.:
 - **KAREL ŠEBOR (1843 - 1903)**
 - flétnista, pedagog pražské konzervatoře
 - opera *V studni* - libreto Karel Sabina, nesmírně populární, stálice na českých scénách
 - **KAREL BENDL (pseud. Podskalský, 1838 - 1897)**
 - opera *Lejla* (1867, libreto E. Krásnohorská) - po *Prodané nevěstě* druhá česká opera, která byla vydána tiskem
 - v polovině 70. let 2. kapelníkem Prozatímního divadla
 - v době působení Dvořáka v USA ho zastupoval na pražské konzervatoři
 - dodnes je živá jeho sborová tvorba
 - **KAREL ŠEBOR (1843 - 1903)**
 - v 60. letech 2. kapelníkem Prozatímního divadla, u publika i kritiky velmi oblíbený
 - *Templáři na Moravě* (1865) - druhá původní česká opera po Škroupově *Dráteníkovi* a první úspěšná česká národní opera před *Libuší*
 - další opery: *Husitská nevěsta* (1868, v ní ještě před Smetanou použil chorál *Ktož jsú boží bojovníci*), *Blanka* (1870), *Drahomíra* (1897)

Další

• JOSEF FÖRSTER (1804 - 1872)

- varhaník, pedagogicky působil nejvíce v Osenicích
- z rodiny Försterů (Foersterů) s dlouhou hudební tradicí
- dílo: zvl. chrámové skladby

• JOSEF FÖRSTER (1833 - 1907)

- syn Josefa Förstera, otec Josefa Bohuslava Foerstera
- od 1858 v Praze, významný pedagog na varhanické škole (1887 napsal uznávanou *Nauku o harmonii*), varhaník v mnoha kostelech, od 1887 ředitelem kůru v chrámu sv. Víta

• JOSEF RICHARD ROZKOŠNÝ (1833 - 1913)

- žák Josefa Jiránka (klavír) a Jana Bedřicha Kittla (skladba)
- po Smetanovi předseda hudebního odboru Umělecké besedy
- opery *Svatojánské proudy* (pochvalné Smetanovo hodnocení), *Popelka* (1885, první česká opera na pohádkový námět)

• VOJTĚCH HŘÍMALÝ (1842 - 1908)

• Smetana byl jeho učitelem, po odjezdu Smetany tu řídil veřejné koncerty

- od 1868 v Praze - koncertní mistr (houslista) a ředitel orchestru v Prozatímním divadle, poté 2. dirigent Německého divadla
- od 1874 působil na Ukrajině (Bukovina, Lvov)

• JOSEF NEŠVERA (1842 - 1914)

- varhaník, Smetana byl jeho důvěrným rádčem v kompozici, v Praze dlouhodobě nepůsobil

• LEOŠ JANÁČEK (1854 - 1928)

- 1874 - 1875 student pražské varhanické školy (její ředitel v té době František Zdeněk Skuherský)
- 1876 sbormistrem Umělecké besedy
- skladatelsky se prosadil až v 80. letech zvl. v Brně (opery *Šárka* 1887, *Počátek románu* 1891 aj.)

• KAREL KOVAŘOVIC (1862 - 1920)

- zejm. dirigent
- opera *Psohlavci* (premiéra 1898)

Dvořákovi žáci

žáci v USA (viz G. Hog. Klasičko-romantická syntéza 1.):

- HARRY ROWE SHELLEY (1858 - 1947)
- HARRY BURLEIGH (1866 - 1949)

pražská škola (viz dále):

- VÍTĚZSLAV NOVÁK (1870 - 1949)
- JULIUS FUČÍK (1872 - 1916)
- KAREL HOFFMANN (1872 - 1936)
- OSKAR NEDBAL (1874 - 1930)
- JOSEF SUK (1874 - 1935)
- RUDOLF KAREL (1880 - 1945)

Zdeněk Fibich

21. 12. 1850 Všebořice - 15. 10. 1900 Praha

- ~~syn sbormistra venkovského prostředí, ale kulturně založená rodina → širší zájmy:~~
- literatura, malířství, patřil k nejvzdělanějším skladatelům své doby → otevřenost vůči světovým námětům, odvaha experimentovat - přesahoval obzor českých skladatelů → kritikou obviňován z „nečeskosti“
 - studia: gymnázium (ve Vídni a v Praze), hra na klavír u B. Smetany, dále Lipsko - hudební teorie (S. Jadassohn) a klavír (I. Moscheles)
 - zpočátku velmi nadějný klavírista
 - 1867 - 1871: Mannheim a Paříž, od počátku 70. let trvale v Praze:
 - 1873 - 1874 krátce ve Vilniusu
 - 1875 - 1877 sbormistr a kapelník v Prozatímním divadle
 - 1878 - 1881 sbormistr pravoslavného chrámu v Praze
 - 1899 - 1900 dramaturg opery ND v Praze
 - soukromé vyučování - základ jeho příjmů, žáci: Otakar Ostrčil, Karel Kovařovic, Zdeněk Nejedlý aj.

Dílo

- v operě a melodramu největší romantik i tragik české hudby
- před A. Dvořákem se věnuje hudební baladě
- jedinečná schopnost líčení přírody a erotismu (milénka jeho libretistka Anežka Schulzová)
- v díle vědomě navazuje na Smetanu (národnostní cítění)
- významný kontakt s Otakarem Hostinským (intelektuální inspirace)

Symfonické:

- 3 symfonie (č. 1 F-dur (1883), č. 2 Es-dur (1892), č. 3 e-moll (1898)) - vliv Schumanna
- přede hry (někdy označované jako symfonické básně): *Noc na Karlštejně* (1886), *Komenský* (1892)
- 6 symfonických básní: *Ornello*, *Zaboj*, *Stavoj a Luděk*, *Tomáš a lesní panna* (podle básně F. L. Čelakovského), *Vesna*, *V podvečer* (selanka) → z této je nejznámější část *Poem*

Komorní:

- *Smyčcový kvartet A-dur* (1874) - použil ve 3. větě místo scherza polku - poprvé v české komorní hudbě

Klavírní:

- *Nálady, dojmy a upomínky* (1892 - 1898) - přes 400 hudebních skladbiček, psal pod vlivem vztahu k A. Schulzové
- *Malířské studie* (1898 - 1899) - předjímá impresionistické postupy

Teoretické:

- *Velká theoreticko-praktická škola hry pro klavír* - s Janem Malátem, hodnotné didakticky i umělecky

Operní tvorba

- / dochovaných oper
 - *Bukovín* (1874, libreto K. Sabina)
 - romantický námět z českého prostředí
 - *Blaník* (1881, libreto E. Krásnohorská)
 - z pobělohorské doby, jeho první významná opera
 - patetičnosti, výrazné sbory a ansámby
 - *Nevěsta messinská* (1884, libreto Otakar Hostinský podle Schillera)
 - důrazná deklamace, důmyslně propracovaný orchestr
 - osobité hudební drama: vznešeností navazuje na Glucka, v hudebním výrazu a toku huby na Wagnera
 - děj komentují sborové scény, používá leitmotivy
 - *Bouře* (1895, libreto Jaroslav Vrchlický podle Shakespeara)
 - barvitá orchestrace - vliv Čajkovského a Korsakova, odlehčenější, jediná netragická

Tristan (1865, libreto A. Scholzová podle básně Don Juan Lorda Byrona)

- tristanovsky vášnivá, „český Tristan“ (Z. Nejedlý)
- *Šárka* (1897, libreto A. Schulzová)
 - Fibichova nejznámější opera, patří k nejzávažnějším českým scénickým dílům 19. století, velký vliv Wagnera
 - příběh Ctirada a Šárky (soprán → vděčná a oblíbená role)
 - práce s příznačnými motivy, důmyslná instrumentace, melodicky nesmírně bohatá
- *Pád Arkuna* (1900, libreto A. Schulzová)
 - děj o vítězství křesťanství nad pohany mezi Slovany v Pobaltí, obsahuje 2 části:
 - 1. část - předehra *Helga*
 - 2. část - hlavní těžiště opery, hrdina *Dargun* v sobě potlačuje lásku, aby sloužil vyššímu poslání
 - přestože se nacházejí uzavřená čísla, jde o hudební drama
 - inscenačně velmi náročné → nepříliš uváděna

Koncertní melodram

• klavírní doprovod, melodická básně s recitovaným slovem

- *Vodník, Polednice, Štědrý den, Pomsta květin, Věčnost, Královna Emma*

- *Hippodamie* (1889 - 1891)

- trilogie scénických melodramů, text z veršovaných divadelních her Jaroslav Vrchlický, prem. 1890 v ND v Praze
- ve svém oboru nemá ve světové hudbě obdoby
- založena na principu wagnerovského Gesamtkunstwerku - hudba zní nepřetržitě zároveň s textem
- stylizovaná mluvená melodie: ve sborových částech Fibich melodicko-rytmický pohyb naznačuje, v sólech přenechává hercovu hudebnímu citění
- části: *Námluvy Pelopovy, Smír Tantalův, Smrt Hippodamie*

- do současného koncertního repertoáru se melodramy nedostaly: jsou pozoruhodné, nikoliv stěžejní

- jeho dílo dobovou kritikou přijato rozporuplně, velmi si ho cenili O. Hostinský a Z. Nejedlý (zvl. *Nevěsty messinské*)

Fibichovi žáci

- KARL KOVÁROVIČ (1862 - 1920)
- FRANZ LEHÁR (1870 - 1948) - autor oper a operet (viz 12. hodina)
- ZDENĚK NEJEDLÝ (1878 - 1962)
- OTAKAR OSTRČIL (1879 - 1935)

První generace české moderny

1. JOSEF BOHUSLAV FOERSTER (1859 - 1951)
2. VÍTĚZSLAV NOVÁK (1870 - 1949)
3. JOSEF SUK (1874 - 1935)
4. OTAKAR OSTRČIL (1879 - 1935)

1. Josef Bohuslav Foerster

30. 12. 1859 Praha - 29. 5. 1951 Nový Vestec

- z rozvětvené hudební rodiny, otec Josef Förster hudební teoretik a pedagog na pražské varhanické škole
- kultivovaná a noblesní osobnost, nábožensky založený, hluboce sociálně citící
- mnohostranná kulturní činnost: skladatel, pedagog, spisovatel
- absolvent pražské varhanické školy (u F. Z. Skuherského a Z. Blažka)
- soukromé vyučování hudby, varhaník v pražských chrámech
- známost s předními skladateli české hudební scény (Smetana, Dvořák aj.)
- 1893 v Hamburku, kam byla G. Mahlerem angažovaná jeho budoucí žena - zpěvačka, od 1903 byla Mahlerem angažovaná ve Vídni → Foerster zde pedagog, přátelství s Mahlerem aj., v Bayreuthu seznámení s R. Straussem
- od 1919 trvale v Praze, do 1931 vyučoval na pražské konzervatoři (také v mistrovské skladatelské třídě)
- na konci života společenská a státní pocty

Dílo

- vyhledat z díla Smetany a Dvořáka, příp. také mladého Mahlera, k novotám (R. Strauss, C. Debussy) byl zdrženlivý
- za své poslání považoval sloužit hudbou národu a Bohu
 - nejpodstatnější: sborová tvorba
 - mužské: *Devět mužských sborů* (1894 - 1897, *Oráč, Velké, širé, rodné lány, Polní cestou, Z osudu rukou, Když jsme se loučili* aj.)
 - dvojsbor *Hymnus* (1907)
 - písňová tvorba:
 - cca 50 písňových cyklů, často s doprovodem orchestru, texty: O. Březina, A. Sova, F. X. Šalda
 - *Milostné písně na slova R. Thákura* (1914), s orchestrálním doprovodem)
 - *Píseň bratra slunce* (1941), pro sólo, mužský sbor a orchestr, podle básně sv. Františka z Assisi

- koncertní melodramy: *Amarus* (1897), *Čtyři melodramata* (1920), *Laně* (1928) aj.
 - lyrické protějšky proti dramatickým melodramům Fibicha
- kantáty: *Mrtvým bratřím* (1918), *Máj* (1933, na text K. H. Máchy)

Opery: *Svatý Václav* (1928)

- *Glagolská mše* (1923) - první v české hudební tvorbě
- bohatá komorní tvorba: *Dechový kvintet* (1909), *Nonet* (1931)
- 5 symfonií: č. 1 d-moll (1888), č. 2 F-dur (1893), č. 3 D-dur (1894), č. 4 c-moll *Velká noc* (1905) - jeho největší symfonické dílo, č. 5 d-moll (1929)
- literární dílo
 - *Paměti. Poutník* (1929 - 1947) - autobiografické
 - *Zápisník hudebníkův* (1929) - eseje

Operní tvorba

- 6 oper, děj zaměřený spíše na psychologické vylíčení postav než konfliktů mezi nimi
- *Debora* (1893, libreto Jaroslav Kvapil)
 - konflikt mladé lásky s rasovou nesnášenlivostí (selský hoch a židovská dívka)
- *Utrpení mladé Evy* (1900, libreto Jaroslav Kvapil podle *Utrpení mladé Gabriely* Gabriely Preissové)
 - námětová podobnost s Janáčkovou *Její pastorkyňou*, ale odlišná koncepce: u Foerstera bez folklórních prvků
 - hlavní pozornost se soustředí na Evu
 - málo postav, ty jsou charakterizované leitmotivy
 - jako jediná z jeho oper se dostala na zahraniční pódia (1915 ve Vídni), jediná životná
- *Jessika* (1905, libreto Jaroslav Vrchlický podle Shakespearovy hry *Kupec benátský*)
 - komická, výrazná charakteristika postav, uzavřená hudební čísla
- *Nepřemožení* (1918, libreto vlastní)
 - ze soudobé společnosti
 - prokomponovaná - jednolitý orchestrální proud
- *Srdce* (1923, libreto vlastní)
 - motiv nenaplněného vztahu herce k vytoužené lásce
 - nápadné použití polyfonie
- *Bloud* (1936, libreto vlastní podle L. N. Tolstého)
 - blízké Wagnerovu *Parsifalu*
 - prost'áček Vít hledá Boha ve Svaté zemi a nachází ho doma prostřednictvím pomoci druhým

2. Vítězslav Novák

5. 12. 1870 Kamenice nad Lipou - 18. 7. 1949 Skuteč

rodinný hudební prostředí, činný v českém pěveckém hnutí, matka pianistka

- gymnázium v Jindřichově Hradci (už nyní aktivní klavírista), široký rozhled: literatura, výtvarné umění, hudba
- v Praze práva (nedokončil) a filozofická fakulta (přednášky O. Hostinského), také konzervatoř - skladba a teorie u K. Steckera, K. Knittla a A. Dvořáka (jeden z jeho prvních žáků), klavír u J. Jiráka
- po absolutoriu soukromý pedagog a 1909 - 1941 také profesor skladby na pražské konzervatoři → z jeho žáků významná skladatelská škola
- 1896 návštěva Valašska, vliv východomoravských a slovenských lidových písní: vliv na modalitu a melodiku jeho děl - zde se nejvíce přiblížil impresionistickému slohu
- ke konci života ztráta zraku, trvale ve Skutči

Dílo

rané - cca do 1903

- vychází z Schumanna, Brahmse a Dvořáka
- vliv moravské lidové hudby (Východní Morava a Slovensko)
- ouvertury *Korzár* (1892, podle Byrona), *Maryša* (1898, podle bratří Mrštíků)
- klavírní koncert e-moll (1895)
- balady pro smíšený sbor *Ranoša* a *Zakletá dcera* (1898), *Vražedný milý* a *Nešťastná vojna* (1900)
- písňové: *Písničky na slova lidové poezie moravské* (1897, s klavírním doprovodem)
- lidové prvky: *Klavírní kvintet a-moll* (1897), *1. smyčcový kvartet G-dur* (1899), *Slovácká suita* (1903, původně klavírní, 1903 instrumentoval)
- upravoval lidové písně a tance (*Slovenské spevy pro zpěv a klavír*, 1900, *Dva valašské tance Troják a Dymák*, 1904)
- ve hře *Maryša* (1898) folklórní nápěvy citoval
- složitá rytmika a modální tónorody:
 - klavírní: *Můj máj*, *Eklogy* (1896), *Sonata eroica* (1900)
 - komorní: *Klavírní kvintet* (1897), *Smyčcový kvartet č. 1 G-dur* (1899), klavírní *Trio d quasi una ballata* (1902)
- vyvrcholení lidových inspirací:
 - symfonická báseň *V Tatrách* (1902)
 - *Slovácká suita* (1903) - pro malý orchestr, části: *V kostele*, *Mezi dětmi*, *Zamilovaní*, *U muziky*, *V noci*

počátek 20. století

- vliv soudobých směrů: impresionismus a symbolismus

Vlastní tvorba

- písňové cykly *Údolí nového království* (1903, na slova Antonína Sovy, instrumentováno 1931), *Melancholické písně o lásce* (1906)
- klavírní cyklus *Písně zimních nocí* (1903)
- fantazie pro orchestr *Bouře* (1910)
- mužské sbory *Na domácí půdě* (1911, obsahuje známý sbor *Kyjov*)
- symfonické básně *O věčné touze* (1904), *Toman a lesní panna* (1907)
- klavírní cyklus *Pan* (1910, instrumentováno 1912)
- *Smyčcový kvartet č. 2 D-dur* (1905, s fugou v 1. větě)
- *Erotikon* (1912, písně pro 1 hlas a klavír), *Noční nálady* (1908, pro zpěv a klavír)

vrcholné tvůrčí období: cca od 1910 do 1. světové války

- *Bouře* (1908 - 1910), fantazie pro sóla, sbor a orchestr, citace lidových písní
- předklasické kontrapunktické formy kromě *Bouře* uplatňuje v méně úspěšné *Svatební košili*
- opery *Zvíkovský rarášek* (1915), *Karlštejn* (1916), *Lucerna* (1922), *Dědův odkaz* (1925)
- pantomimy *Signorina Gioventu* (1928), *Nikotina* (1929) - obe na hranici tonality

poslední tvůrčí období: období nacistické okupace

- symfonická: *Podzimní symfonie* (1934, pro mužský a ženský sbor a orchestr), *Jihočeská suita* (1937, přírodní výjevy z jižních Čech, ve Finále *Pochod táboritů* - evokuje společenský neklid a národní nejistotu)
- politické konotace: symfonická báseň *De profundis* (1941), *Svatováclavský triptich* (1941, pro varhany, 1942 orchestrální znění), *Májová symfonie* (1943, pro sóla, smíšený sbor a orchestr, věnována vítězství Rudé armády v bitvě u Stalingradu)

další

- kantáta *Sláva tobě Masaryku* - provedena při příležitosti Masarykova příjezdu do Prahy 1918

Operní tvorba

první operní tvorba v českém prostředí - první v pozdějším věku (cca 40 letý)

- *Zvukový rarášek* (1915, text - hra Ladislava Stroupežnického)
 - jednoaktovka, jedno z prvních českých děl s prozaickým činoherním libretem
- *Karlštejn* (1916, libreto podle Jaroslava Vrchlického)
 - historická, vlastenecky patetická, zvl. v 2. jednání vzdávání holdu českému králi Karlu IV.
 - používá citace *Hospodine, pomiluj ny* a *Svatováclavský chorál*
 - důmyslné použití příznačných motivů
- *Lucerna* (1923, libreto Hanuš Jelínek podle hry Aloise Jiráska)
 - jeho nejzdařilejší scénická práce, jeho nejlidovější jevištní dílo, oslava nabytí národní svobody
 - hudebně vykreslené figurky, uzavřená čísla, árie a písně v lidovém tónu, základem jsou dialogy, sbor chybí (kromě posledního za scénou)
- *Dědův odkaz* (1925)
 - vyrovnání se s životním osudem - ztráta mládí, zdravotní komplikace

Novákova skladatelská škola

• Jaroslav Vojtěch (1884 - 1869)

- Jaroslav Křička (1882 - 1969)
- Emil Axman (1887 - 1949)
- Boleslav Vomáčka (1887 - 1965)
- Karel Boleslav Jirák (1891 - 1972)
- Otakar Jeremiáš (1892 - 1962)
- Alois Hába (1893 - 1973)
- Iša Krejčí (1904 - 1968)
- Theodor Schaeffer (1904 - 1969)
- Václav Dobiáš (1909 - 1978)
- Vítězslava Kaprálová (1915 - 1940)
- Miroslav Barvík (1919 - 1998)
- Ilja Hurník (1922 - 2013)
- Slováci: Alexander Moyzes (1906 - 1984), Eugen Suchoň (1908 - 1993) a Ján Cikker (1911 - 1989)

3. Josef Suk

4. 1. 1874 Křečovice - 29. 5. 1935 Benešov

na konzervatoři v Praze žák A. Bennewitze - housle, Karla Steckera a A. Dvořáka - skladba

- sekundista Českého kvarteta, jako houslista a klavírista vystupoval i sólově (zvl. interpret svých skladeb)
- velmi citově založený, snášel útoky na A. Dvořáka i své dílo (zvl. Z. Nejedlý)
- 1898 svatba s Otilií Dvořákovou (1901 syn Josef, vnuk houslista Josef Suk, 1929 - 2011), 1905 zemřela
- 1923 - 1935 vyučoval kompozici na mistrovské třídě pražské konzervatoře

Dílo

- jen 37 opusů, ale jedinečně charakteristické

1. období (cca 1892 - 1903, „dvořákovské“)

- osobitá melodika, lyrická citovost, subjektivismus - vliv Dvořáka, odraz citového vztahu k Otilii
- *Smyčcová serenáda Es-dur* (1892), *Klavírní skladby* op. 7 (1893, z nich proslulá *Píseň lásky*) a op. 11 (1896), *Smyčcový kvartet č. 1 B-dur* (1896), *Deset zpěvů pro ženský sbor* (1899, s čtyřručním klavírem, na lidové texty), *Symfonie E-dur* (1899), charakteristické klavírní kusy *Jaro* a *Letní dojmy* (1902), orchestrální *Fantastické scherzo* (1903) aj.

Další období

- scénické: *Radúz a Mahulena* (1898), podle J. Zeyera, téma lásky ke všemu dobrému a vysněnému = jeho filozofické směřování v dalším díle, hudba použita ve stejnojmenném filmu Petra Weigla z r. 1970
- symfonická báseň *Praga* (1904), podle básně Svatopluka Čecha, vlastenecká - hudební obraz jeho zbožňovaného města Prahy, obsahuje motiv husitského chorálu, ale nikoliv v jeho původní podobě

- symfonická báseň *Asrael* (1904) - psal pod vlivem Dvořákovy smrti, bohatá hudební symbolika (motiv smrti, a osudu), zde poprvé vymanění z Dvořákova vlivu, směřuje k moderní komplikované harmonii a polyfonii = charakteristické pro jeho další kompoziční styl
- klavírní cyklus *O matince* (1907) - pod vlivem smrti ženy Otilie, podobně intimní: klavírní cyklus *Životem a snem* (1909)

Další etapa stylového vyvráždění

- programní svita pro orchestr *Pohádka léta* (1909)
- zvl. *smyčcový kvartet d-moll* (1911) a symfonické *Zrání* (1912 - 1917) - zde používal charakteristické motivy (poznání, láska, bolest, odhodlání aj.)
 - v průběhu *Zrání* napsal *Meditaci na staročeský chorál Svatý Václave* (1914, pro smyčcové kvarteto, také verze pro smyčcový orchestr)

Poslední období

- *Epilog pro sbor, sóla a velký orchestr* (1932) - meditativní rozjímání, zhudebňuje úryvky žalmů (Davidova a Mojžíšova kniha), láska k ženě je přetavena do lásky k lidstvu, je konečným dílem jeho autobiografické symfonické „tetralogie“: *Asrael* - *Pohádka léta* - *Zrání* - *Epilog*
- jeho dílo je v zahraničí známé díky dirigentům: Libor Pešek, Charles Mackerras a Jiří Bělohlávek
- souborné klavírní dílo nahrál Pavel Štěpán, syn Václava Štěpána a Ilony Štěpánové-Kurzové

Žáci

~~Bonifác Matoušek (1898 - 1959) - soukromě~~

- Pavel Bořkovec (1894 - 1972)
- Emil Hlobil (1901 - 1987)
- Zdeněk Blažek (1905 - 1987)
- Jaroslav Ježek (1906 - 1942)
- Karel Reiner (1910 - 1979)
- Klement Slavický (1910 - 1999) aj.

4. Otakar Ostrčil

25. 2. 1879 Praha - 20. 8. 1935 Praha

~~na univerzitě v Praze filologie a estetika (u Hostinského), skladba u Z. Fibicha~~

- 1903 - 1919 pedagog na obchodní akademii v Praze, současně dirigent: v Praze vedl Orchesterální sdružení, dirigoval Českou filharmonii
- od 1919 po K. Kovařovicovi (zemřel 1920) dramaturg a ředitel opery ND - za jeho působení nejúspěšnější éra
- 1890 - 1930 vedoucí česká skladatelská osobnost

Dílo

- skladatelsky vyšel ze Smetany a Fibicha, své opery po r. 1920 uváděl v Brně
- fibichovské: opery *Vlasty skon* (1903) a *Kunálovy oči* (1908), koncertní melodram *Balada o mrtvém ševci a mladé tanečnici* (1904) a *Balada česká* (1905)
- balada pro mezzosoprán a orchestr *Osiřelo dítě* (1906) - součást národní tradice
- smetanovská: opera *Poupě* (1910) - komická (vliy *Dvou vdov*), po Janáčkově je další český skladatel, který pro operu zhudebňuje prozaický text
- vrcholná opera: *Honzovo království* (1933) - víra v novou, sociálně spravedlivou společnost, zjednodušení kompozičních prostředků (operu píše po náročném *Křížové cestě*, 1928)
- orchestrální:
 - uvolnění tonality: *Impromptu* (1911), *Suita c-moll* (1912), *Symfonieta* (1921)
 - expresionistické: *Křížová cesta* (1928) - zobrazení 14 etap Kristovy poslední cesty, vrcholné dílo, kompozičně nejkomplicovanější (složitá harmonie i polyfonie)
- komorní: *Smyčcový kvartet H-dur* (1899), *Sonatina pro housle, violu a klavír* (1925)
- písně a sbory

Další skladatelé:

1. Rudolf Karel (1880 - 1945)

• 1906 postoupil do Prahy, Dvořák na pražské konzervatoři, klavír u Karla Hoffmeistera

- 1914 cesta do Ruska → obviněn ze špionáže
- 1920 v Praze - archivář → čas na komponování (2. *smyčcový kvartet*, *Jarní symfonie*), dirigent symfonického orchestru, který založil s Ludvíkem Kunderou
- spolupráce s Bulharskem
- 1923 - 1939 profesor skladby v Praze na konzervatoři
- během 2. světové války člen protifašistického odboje, spolupráce s ilegálními skupinami, pomoc partyzánům → zatčen, vězněn, mučen
- zemřel v Terezíně

- tíhnul k velkým formám, důsledné tematické prokomponování a polyfonní práce
- symfonické: *Ideály* (1909), *Démon* (1902, symfonická báseň, psal během ruského pobytu), *Revoluční předehra* (1941)
- opera *Ilseino srdce* - ze společenského prostředí, princip divadla a divadle, hrdinka Ilsa kolísá mezi láskou a manželstvím
- opera *Smrt kmotřička* (1932)
 - pohádkový námět, postavy: šumař, Smrt, kmotřička
 - od 1933 v repertoáru mnoha českých operních scén
- za doby věznění na Pankráci: *Píseň svobody*, *Pankrácký valčík*, *Pankrácká polka*, opera *Tři vlasy děda vševěda* (1945) - tuto instrumentoval Zbyněk Vostřák

2. Oskar Nedbal (1874 - 1930)

- z hudební rodiny, od mládí vedený k vlasteneckému cítění

- na konzervatoři hra na trubku a bicí nástroje, také housle (u A. Benewitze) a viola, dirigent, skladatel (na konzervatoři od 1891 u A. Dvořáka)
- 1896 - 1906 dirigent České filharmonie, violista Českého kvarteta + jeho vedoucí osobnost
- poté hostování v zahraničí, od 1907 řídil ve Vídni Tonkünstler Orchester, od 1923 šéf opery ND v Bratislavě

Dílo

- zakladatelská osobnost v české hudbě ve formách baletu a operety
- balety - především pohádkové náměty:
 - *Pohádka o Honzovi* (1902) - z něj známé *Valse Triste*
 - *Z pohádky do pohádky* (1908) aj.
 - v tanci uplatňuje pantomimu, formový vzor: Čajkovskij (uzavřená čísla)
- operety - navazuje na vídeňskou produkci
 - *Polenblut* (*Polská krev*, 1913)
 - *Die Winzerbraut* (*Vinobraní*, 1916)

Zábavná a populární / nonartificiální hudba

- JOSEF LABICKÝ (Labitzky / Labotzki / Lawitzky, 1802 - 1881)
 - koncertní houslista, působil v Karlových Varech a Mariánských Lázních, v Německu koncertní turné
 - autor tanečních populárních kousků a taneční hudby (zejm. známé jeho kvapíky), srovnáván s Johannem Straussem mladším
 - 1837 - 1839 vydal směsi českých národních písní, které měly velký význam v době ČNO
- FRANTIŠEK MATĚJ HILMAR (1803 - 1881)
 - houslista, harfista, flétnista, klavírista, s kapelou úspěšné koncertní turné v Rusku, Polsku a Německu → mnoho nabídek dvorských kapel
 - po návratu do Čech vynikající pedagog (v Kompidlně u Nymburka)
 - výborný tanečník, světové renomé získal svými polkami - pro svou „českost“ ceněné Smetanou i Dvořákem

KARL KOMZÁK (1857 - 1902)

- zvl. kapelník vojenských hudebních souborů
- v Praze založil vlastní kapelu - salónní orchestr velkého renomé (koncerty mj. i na Žofíně), úspěšná i v zahraničí, členem byl Antonín Dvořák (Komzák provedl jeho *Slovanské tance*)
- dílo: úpravy operních děl, směsi národních písní → velký význam: šíření národní hudby mezi lidmi, kteří neměli prostředky na návštěvu opery a koncertu

JULIUS FUČÍK (1872 - 1916)

- žák A. Dvořáka, fagotista (2. fagotista v Německém divadle v Praze) a bubeník, od 1895 působil jako interpret v zahraničí (Sarajevo, Záhřeb, Budapešť aj.), členem vojenských kapel a jejich kapelník
- „český král pochodů“, přes 400 děl: nejznámější pochody, dále valčíky a přede hry

Druhá generace české moderny (viz Dějiny hudby 4)

~~OTAKAR ČESTRŮCH (1870 - 1935) - čestěji řazený do první generace)~~

- LADISLAV VYCPÁLEK (1882 - 1969)
- OTAKAR JEREMIÁŠ (1892 - 1963)
- ALOIS HÁBA (1893 - 1973)
- hudební skupina MÁNES:
 - PAVEK BOŘKOVEC (1894 - 1972)
 - JAROSLAV JEŽEK (1906 - 1942)
 - IŠA KREJČÍ (1904 - 1968)

Interpreti

ZPĚV

- EMA DESTINNOVÁ (vl. jm. Emilie Paulina Jindřiška Kittlová, 1878 - 1930) - soprán

- činnost zvl. v Drážďanech, Berlíně a v MET NYC

~~Strausova Salome, Bizetova Carmen, Pucciniho Madam Butterfly a Děvče ze zlatého Západu - zde po boku Enrica Carusa, Čajkovského Piková dáma, Wagnerův Bludný Holanďan (v Bayreuthu) aj.~~

- v Praze uznána až po přelomu století

DIRIGOVÁNÍ

- KAREL KOVAŘOVIC (1862 - 1920)

- na konzervatoři absolvoval hru na harfu, klavír a klarinet (1881 klarinetista při premiéře *Libuše* v ND), ve skladbě žák Z. Fibicha, ve zpěvu F. Pivody

- od 1885 kapelník (Praha i Brno), v Praze šéf a dramaturg opery ND od 1900 - z této pozice často upravoval opery prováděných autorů (zvl. jejich instrumentaci), mj. také opery L. Janáčka

- VÁCLAV TALICH (1883 - 1961)

- dirigent, také houslista (studoval u Otakara Ševčíka)

- jeho činnost je spjatá zvl. s orchestrem ND a Českou filharmonií, se kterou realizoval řadu gramofonových nahrávek

- po 1. světové válce krátce spolupracoval s Českým kvartetem

- učitel sira Charlese Mackerrase, Karla Ančerla aj.

HOUSLE

- OTAKAR ŠEVČÍK (1852 - 1934)
 - po absolutoriu konzervatoře (u Antonína Benewitze) jeden z neuznávanějších světových houslistů
 - pedagog na pražské konzervatoři (1892 - 1901 ředitelem), poté ve Vídni a USA
 - zakladatel české houslové metodiky hry (*Škola houslové techniky, Škola smyčcové techniky a mnoho dalších*)
 - tvůrce vlastní vyučovací metody, která se dodnes využívá (i v zahraničí)
 - žáci: Bohuslav Lhotský, Karel Procházka, Karel Moravec, Jan Kubelík
- FRANTIŠEK ONDŘÍČEK (1857 - 1922)
 - studia na konzervatoři u Benewitze, poté v Paříži, od 80. let koncertní kariéra, v pol. 90. let úspěšné turné v USA
 - uznání F. Liszta i E. Hanslicka, mnoho oficiálních poct během života
 - interpret Dvořákova *houslového koncertu a-moll* → základ úspěchu tohoto díla u publika
 - pedagog (a později ředitel) na vídeňské konzervatoři
- JAN KUBELÍK (1880 - 1940)
 - žák Otakara Ševčíka, v interpretaci srovnáván se Sarasatem a Joachimem
 - jeho nástrojem byly Stradivariho housle z r. 1715
 - v USA koncertoval za klavírního doprovodu USA klavíristy českého původu Rudolfa Frimla
 - díky vysokým příjmům mohl finančně podporovat interprety i hudební tělesa (také ČF)
 - syn RAFAEL KUBELÍK (1914 - 1996) houslista a zvl. dirigent - interpretačně se soustředil na tvorbu G. Mahlera a B. Bartóka

VIOLONCELLO

- HANUŠ WIHAN (1855 - 1920)
 - na konzervatoři převzal výuku violoncella po Benewitzovi
 - v Rudolfinu hrál před Čaikovským, v Umělecké besedě účinkoval s J. I. Paderewskim
 - stál u zrodu Českého kvarteta

KLAVÍR

- VILÉM KURZ mladší (1872 - 1945)
 - absolvent varhanické školy, klavír soukromě u K. Knittla
 - koncertní činnost od 90. let
 - od 1898 pedagogická činnost - ve Lvově, po 1919 na mistrovské klavírní třídě (na konzervatoři) v Brně, poté v Praze
 - žáci: Rudolf Firkušný, František Maxian aj.
 - dcera klavírista Ilona Štěpánová-Kurzová, spouzakladatelka klavírního oddělení na AMU

Hudební teorie a estetika

OTAKAR HOSTINSKÝ (1847 - 1910)

- přednášel estetiku a dějiny umění na pražské konzervatoři, od 1877 na pražské univerzitě (estetika)
- přispíval do Ottova slovníku naučného
- řada prací o lidové hudbě, české písni a hudební teorii, odborné estetické práce o Smetanově a Fibichově díle
- žáci: Zdeněk Nejedlý, Otakar Zich aj.

• OTAKAR ZICH (1879 - 1934)

- studoval estetiku u Hostinského na UK, sám také pedagog zde
- autor teoretických prací o B. Smetanovi

• ZDENĚK NEJEDLÝ (1878 - 1862)

- studoval u Fibicha a u Hostinského na UK
- hudební historik a teoretik, horlivý zastávce Smetanova díla (viz dříve)

Hudební tělesa

Česká filharmonie

- už od 70. let záměr B. Smetany zřídít orchestr k provozování abonentních koncertů
- = spolkový orchestr spolku *Česká filharmonie, spolek ku povznesení hudebního umění v Praze, jakož i spolku penzijního členů orchestru Národního divadla, jich vdov a sirotků*
 - založený 1894
 - do uměleckého výboru ČF patřili A. Dvořák, K. Bendl, Z. Fibich, O. Hostinský, K. Kovařovic, J. B. Foerster aj.
- samotný orchestr vznikl ze členů orchestru Národního divadla 1896
- 1. koncert 1896 v Rudolfinu ze skladeb A. Dvořáka, dirigoval A. Dvořák
- 2. koncert z děl Liszta, Čajkovského a Smetany, dirigoval Adolf Čech
- 3. koncert z děl Fibicha, Mozarta, Webera, dirigoval Mořic Anger
- 4. koncert z děl Wagnera, Bendla, Beethovena a Dvořáka (*violoncellový koncert* - sólo Leo Stern), dirigoval Karel Kovařovic
- další dirigenti: Oskar Nedbal, 1899 Fibich, od 1900 znovu Nedbal
- teprve od 1901 je ČF samostatné koncertní těleso, nezávislé na ND
- šéfdirigenti: od 1901 Ludvík Čelanský, další: Václav Talich (1919 - 1941), Rafael Kubelík (1942 - 1948), Karel Ančerl (1948 - 1968), Václav Neumann (1968 - 1990), Jiří Bělohlávek (1990 - 1992, zemřel 2017), Gerd Albrecht (1993 - 1996), Vladimír Ashkenazy (1996 - 2003), Zdeněk Mácal (2003 - 2007)

• České kvarteto

- založeno 1892, konec činnosti 1934
- první český stálý profesionální soubor v českých zemích, světový věhlas
- význam pro vývoj komorní interpretace

• zakládající členové čerství absolventi pražské konzervatoře:

- 1. housle: Karel Hoffmann
- 2. housle: Josef Suk → 1933 Stanislav Novák
- viola: Oskar Nedbal → 1906 Jiří Herold, po jeho smrti 1934 zánik kvarteta
- violoncello: Otto Berger → 1894 Hanuš Wihan → 1914 Ladislav Zelenka
- pedagogické vedení: Hanuš Wihan (profesor komorní hry na konzervatoři)
- organizace: Oskar Nedbal

• České trio

- vznik 1899 podle vzoru Českého kvarteta
- původní obsazení: Štěpán Suchý - housle, Vilém Kurz - klavír, Bedřich Váška - violoncello
- repertoár zvl. česká hudba (Smetana, Dvořák, Novák a Foerster)
- s pauzami existuje dodnes

- Orchesterální sdružení

- pražský amatérský symfonický orchestr
- vedl Otakar Ostrčil, za jeho vedení konkurence profesionální České filharmonii

- Pevcecké sdružení moravských učitelů

- založil 1903 v Kroměříži Ferdinand Vach, funguje dodnes (vede Jiří Najvar)
- úzce spolupracovalo s Leošem Janáčkem

- Ševčíkovo kvarteto

- fungovalo od 1903 až do 30. let 20. stol.
- z žáků houslisty Otakara Ševčíka

- 20. století:

- Smetanovo kvarteto (1945 - 1990)
- Wihanovo kvarteto (od 1985)
- aj.

Instituce - univerzita

- 1882 rozdělení pražské univerzity: česká a německá Univerzita Karlo-Ferdinandova
- výuka budby na univerzitě

- česká část: v rámci estetiky, Otakar Hostinský, od 1905 také Zdeněk Nejedlý
- německá část: Guido Adler
- významné budovy:
 - Klementinum
 - sídlo filozofických fakult (české i německé)
 - původně jezuitská kolej a klášter (vystavěno v pol. 16. stol.)
 - mj. sídlem knihovny Karolína → základ Národní knihovny, která dnes v budově sídlí a spravuje ji
 - Karolinum
 - sídlo právnických fakult (české i německé)
 - pojmenování podle zakladatele Karla IV.
 - komplex budov, nejstarší univerzitní kolej (*Collegium Carolinum*) ve střední Evropě
 - dnes sídlo vedení a správy Univerzity Karlovy, Velká aula Karolína (*Aula magna*) je místem slavnostních imatrikulací a promoci studentů UK

Instituce - koncertní sítě

Rudolfinum

projektována 1876 - 1881, otevření 1885

- po r. 1918 nazýváno Dům umělců
- pojmenováno podle prince Rudolfa, syna císaře Františka Josefa
- hlavní sál: Dvořákova síň
- menší koncertní sály: Sukova síň, Kubelíkova síň, respirium
- dnes sídlo České filharmonie, po r. 1945 také sídlo AMU

Obecní dům

- v blízkosti Prašné brány, naproti Domu U Hybernů, na počátku tzv. Královské cesty
- jedna z nejvýznamnějších secesních budov v Praze
- výstavba od 1905, otevřen 1912
- výzdoba: M. Aleš, M. Švabinský, F. Ženíšek, J. V. Myslbek, A. Mucha aj.
- 28. 10. 1918 zde byla vyhlášena samostatnost Československa
- listopad 1989 setkání KSČ s Václavem Havlem
- nejvýznamnější sál: Smetanova síň

Instituce - hudební spolky

- Spolek pro komorní hudbu (dnes Český spolek pro komorní hudbu)
 - založen 1894 na podporu koncertní činnosti Českého kvarteta
 - zakládající osobnosti: Vojtěch Hynais, Marie Červinková-Riegrová, Karel Kovařovic aj.
 - zahajovací koncert 1894 v Rudolfinu (České kvarteto), hostovaly další (i zahraniční) soubory
 - spolupráce s Českou filharmonií

Instituce - další

1879 vznikla Česká škola výtvarná do pražské konzervatoře

- 1890 vznik České akademie věd (ČAV, původní název Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění)
 - prezident Josef Hlávka, také Josef Bohuslav Foerster
 - členové např. Karel Bendl, Zdeněk Fibich, Josef Richard Rozkošný, Josef Förster (otec Josefa Bohuslava), Otakar Ostrčil aj.
- 1946 první ročník festivalu Pražské jaro
- 1945 vznik Akademie múzických umění (AMU) v Praze
- 1947 vznik Janáčkovy akademie múzických umění (JAMU) v Brně

Literatura

- ~~Čajka, česká hudební kultura, 1. a 2. díl, 1890 - 1918 a 1890 - 1945. Praha, 1972~~
- MACEK, Petr et. kol. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Supraphon, 1997. 1035 s. ISBN 80-7058-462-9.
- <http://www.ceskyhudebnislovník.cz>